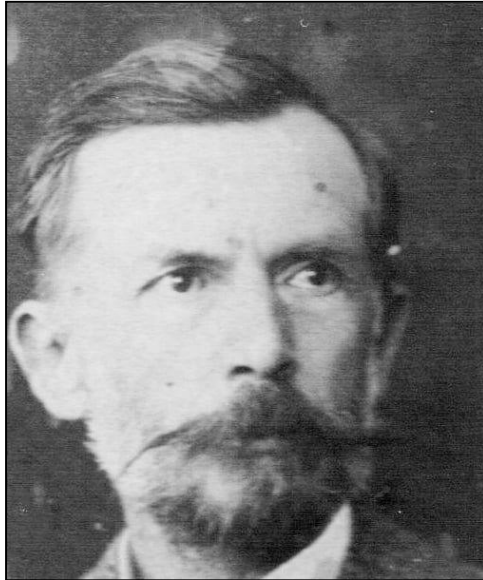

Balázs Árpád
Orbán Balázs szülőföldjén
(III.)

Kadicsfalvi Török Albert
(1838–1912)

Sepsibesenyőn született, tudatosan készült a magasabb közigazgatási vagy bírói pályára. Szülei Pestre küldték egyetemre, ahol jogi doktorátust szerzett. Közben a pesti váltótörvényszéken volt joggyakornok, majd hazatérve a marosvásárhelyi Királyi Táblán tette le az ügyvédi vizsgát. Ezután a sepsiszentgyörgyi törvényszéken albíró, a székelyudvarhelyi úrbéri törvényszéken bíró, majd Csíkszeredában ügyész. Közben rövid ideig (1869–1871) képviselő is volt. Harminchét évesen azonban közigazgatási pályára nyergelt át. 1875 novemberében

Udvarhelyszék közgyűlése őt, a Deák-pártit választotta meg Bartha Miklóssal, a későbbi neves ellenzéki politikussal és újságíróval szemben alkirálybírónak. Ennek következtében ő lett az új vármegye első alispánja, és ebbeli minőségében a megye szervezésében oroszánrészt vállalt. Kiváló szakembernek tartották, az új megye szabályrendeleteit is ő készítette. Tisza Kálmán mindig meghívta a közigazgatási törvények kodifikacionális ankétjaira. 1891-ben 16 évi alispánság után nevezték ki főispánná Udvarhely megyében. Alispánként, illetve főispánként szerepe volt több intézmény létrejöttében; ekkor épült meg a

Székelyudvarhely—Héjjasfalva vasút is, amelynek alelnöke volt. Az Udvarhely megyei takarékpénztár elnöki tisztét is betöltötte. A *Fővárosi Lapok* 1894-ben ezt írja: Egy főispán arcképe. Ábrányi Lajos festőművész Udvarhely vármegye megbízásából lefestette Török Albert volt főispán életnagyságú arcképét. A képet a vármegyeház dísztermében vasárnap nagy ünnepek közt leplezték le.

Kadicsfalvi dr. Török Pál és neje bikafalvi Máthé Isaura, gyermekeik: Albert, Lenke és Dénes; kadicsfalvi Török Mihály és neje Kovács Hermin; kadicsfalvi Török László és neje alapi Salamon Erzsébet; kadicsfalvi Török Piroska és férje csíkszentmártoni Szabó Gábor, fiuk: Szabó Gábor mint gyermekei; özv. illyefalvi Gál Józsefné szül. léczfalvi Gyárfás Mária mint nagynénje; özv. kadicsfalvi Török Pálné szül. nagysolymosi Koncz Polyxena mint sógornője; bolyai Bolyai Gáspárné szül. kadicsfalvi Török Irma, mint unokahuga, ugy a maguk, mint számos közeli és távoli rokonaik nevében megtört szívvel jelentik a szerető jó atyának, nagyatyának, apósának, sógornak és rokonnak

Kadicsfalvi TÖRÖK ALBERT

UDVARHELYVÁRMEGYE NY. FŐISPÁNJA, SZÉKELYUDVARHELY VÁROS DISZPOLGÁRA, TÖBB MINT 40 ÉVEN ÁT UDVARHELYVÁRMEGYE TÖRV. HAT. BIZ. TAGJA, AZ UDVARHELYMÉGYESI TAKARÉKPÉNZTÁR ELNÖKE, A SZÉKELYUDVARHELYI R. KATH. FÓGIMN. V. FÓGONDNOKA, A HÉJJASFALVA—SZÉKELYUDVARHELYI H. E. VASUT R. T. IGAZGATÓSÁGI TAGJA, STB.

élete 75-ik évében, rövid betegség és a halotti szentségek buzgó felvétele után folyó évi május hó 22-ikén d. u. fél 3 órakor bekövetkezett gyászos halálát.

A boldogultnak hült teteme folyó hó 25-én délután 4 órakor fog a tibódi családi kápolnában tartandó gyászszertartás után a tibódi családi sírkertbe elhelyeztetni.

Lelki üdvéért az engesztelő szentmise-áldozat folyó hó 29-én d. e. 10 órakor Tibódban a családi kápolnában fog a Mindenhatónak bemutatatni.

Legyen emléke áldott! Az örök világosság fényeskedjék neki!

Székelyudvarhely, 1912. május hó 22.

Barcsay Károly Disztemetkezése.

Haláláról a *Budapesti Hírlap* 1912. május 23-án így tudósít: „Kadicsfalvi Török Albert dr. Udvarhely vármegye nyugalmazott főispánja, Tibód községi birtonkán hetvennégy éves korában meghalt. Az elhunyt Székelyudvarhely város díszpolgára volt. Érdemes közéleti tevékenységet fejtett ki s előkelő szerepet játszott annak idején az erdélyi politikusok körében. Halálát kiterjedt, előkelő család gyászolja. Temetése szombaton lesz a tibódi családi kápolnában a római katolikus egyház szertartása szerint”. Ugyanebben a lapban a temetésről ezt olvashatjuk: „Kadicsfalvi Török Albert, Udvarhely vármegye nyugalmazott főispánját szombaton délután temették Tibódon a vármegye és az egész erdélyi társadalom nagy részvéte mellett. A temetésen számos küldöttség jelent meg. A ravatal körül, melyet egészen elborítottak a koszorúk, vármegyei huszárok álltak kivont karddal. A gyászszertartást Pál István székelyudvarhelyi főesperesplébános végezte. A temetésen a családi sírbolt előtt Ugron János nyugalmazott főispán mondott gyászbeszédet a vármegye és az elhunyt barátai nevében.

Hová tűnt az emléktábla?

A lenti újsághír a *Vasárnapi Újság*ban jelent meg 1903-ban, már egyszer említettem, de senki nem mozdította a füle botját se. A tábla az egykori laktanya

területén volt elhelyezve, hogy melyik épületen, arról nincs információ. Amikor levetették, gondolom 1918 után, fontos hírértéke volt, valahol csak nyoma kell legyen. Tud valaki valamit, hogy hol van a képen látható tábla? Jó lenne utána nézni.

A napoleoni háborúban elesett székely katonák emléke

A Székely-Udvarhelyen állomásozó 82. gyalogezred a kaszárnya falába márványtáblát helyezett el annak a tizennégy székely fiúnak emlékezetére, akik 1813-ban a napoleoni hadjáratok idejében a villenbachi és a mülbachi csatában elestek. Az emléktáblát Kiss Domokos katona, szakiskolát végzett szobrász készítette. A leleplezésre a tisztikar a város közönségét is meghívta s így az emléktábla leleplezése a polgárság és katonaság közös ünnepévé lett. A közönséget

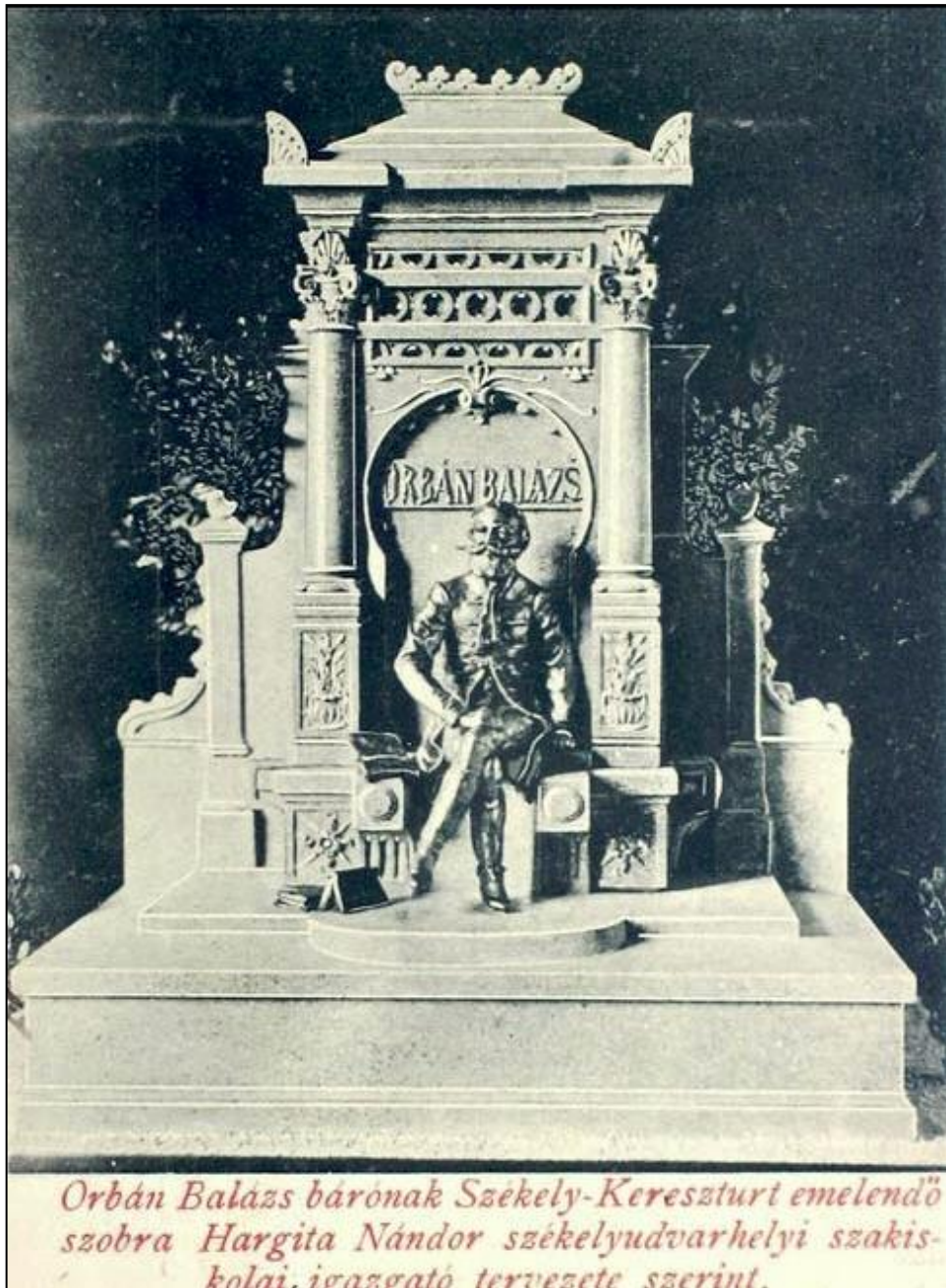
Mattasícli őrnagy szíves szavakkal üdvözölte, majd Újvárossy Károly százados fölolvadásban ismertette a székely fiúk hősi halálának történetét. A város képviselőjében Szakáts Zoltán polgármester vette át az emléktáblát megőrzés végett.

Orbán Balázs szobrai

Váratlanul érte a székelyeket, amikor 1890. április 19-én budapesti lakásán örökre lehunyta szemét Orbán Balázs, a legnagyobb székely, aki minden vagyonát, és szellemi kincsét annak a népnek ajándékozta, amelyet ő rajongásig szeretett. Mindjárt a temetést követően nekiláttak székelyföldi tisztelői, hogy méltó emléket állítsanak szobor formájában a nagy hazafinak, de a szoborállítás sehogyan sem akart sikerülni. Sok időbe telt, míg az utókornak sikerült a néprajzi gyűjtő, történetíró, politikus emlékét szoborba önteni. A székelykeresztúri választókerület polgárai már 1891-ben elhatározták, hogy Orbán Balásznak, a székelyek egyik legigazibb barátjának, ki e kerületet több országgyűlési cikluson át képviselte, Székelykeresztúron szobrot állítanak. Meg is alakult a szoborbizottság nagy lendülettel fogtak neki a gyűjtésnek. A bizottság elnökei: Ugron Gábor és Gyárfás Endre, ügyvivő elnök: Sándor János, alelnökök: dr. Grosz Frigyes és Jakabházy Sámuel, jegyzők: Pap Mózes, Jakab Károly, Szalontay Albert és Nagy S. Elek, pénztáros: Barabás Lajos, ellenőr: Nagy Elek. Gyűjtögették a filléreket, de sosem gyűlt annyi, hogy szobor legyen belőle. Tel-

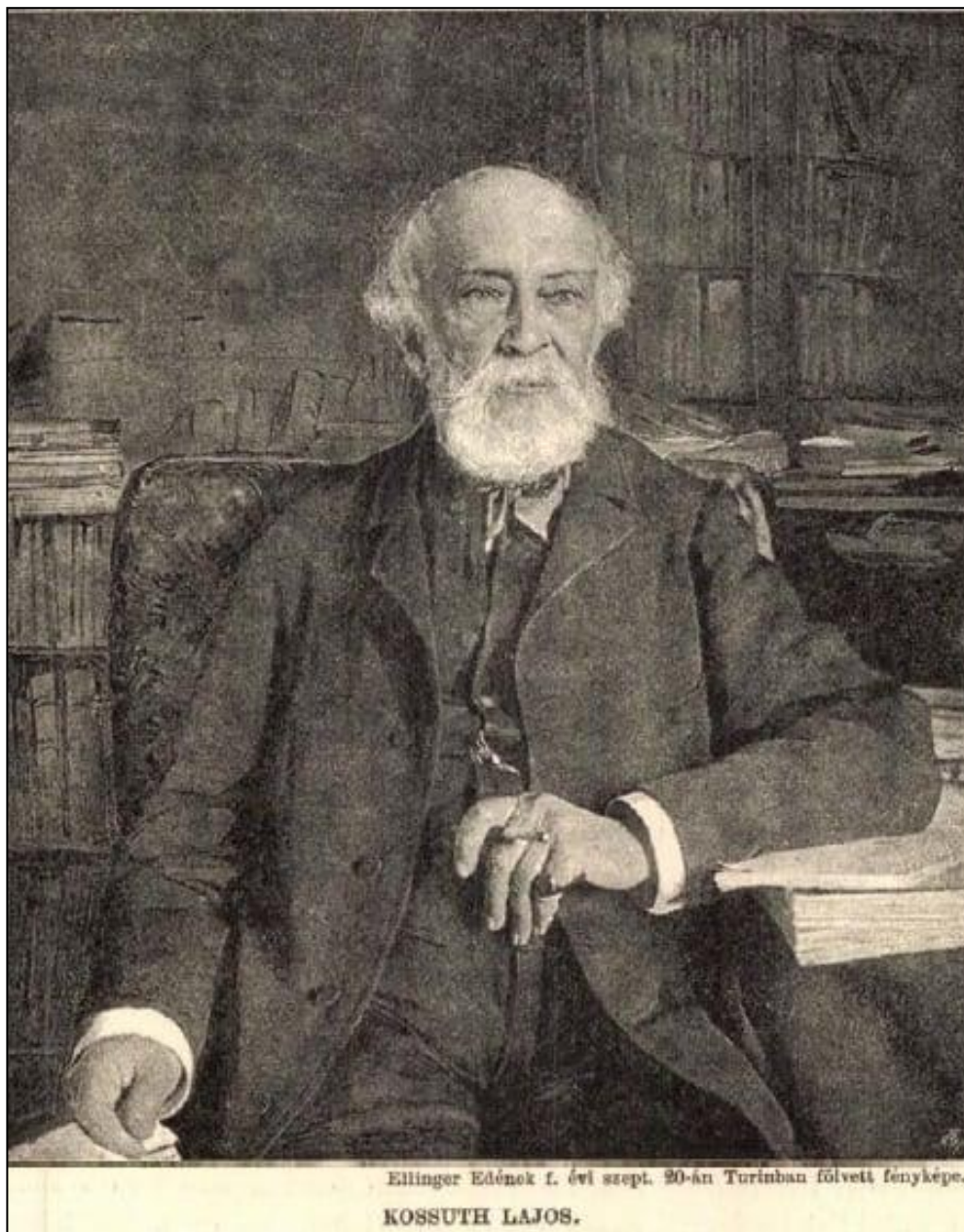
tek az évek, sőt évtizedek. A kezdeményezés 1901-ben újra lendületet kapott Székelykeresztúron, az előjárók a piactérre terveztek szobrot állítani. A munka kivitelezésére Hargita (Scheffler) Nándor, a székelyudvarhelyi Kő- és agyagipari szakiskola jeles igazgatótanárát kérték fel, aki két szoborváltozatot is bemutatott a megrendelőknek. Az egyik elképzelés szerint egy székely kapu előtt ülő, gondolkodó Orbán Balázst láthatunk, a másikon a székely kapu fél lába tartja a bronz mellszobrot. Az elsőt 4, míg a másodikat 3-5 méter magasra tervezte és

süttői követ használt volna fel a kivitelezéskor. Nem lett semmi belőle. A pénz is odaveszett, elnyelték a csódba ment bankok. Halálának századik évfordulója, már 1990-et írunk, amikor végre Székelykeresztúr városnak sikerült egy mellszobrot állítani volt képviselőjének, Orbán Baláznak. Alkotója Demeter István szobrászművész. Székelyudvarhely, ahol a legnagyobb székely az iskoláit járta, még 1900-ban a szoborbizottság a pályázatot ki sem írta, már előtte felajánlotta rég elkészült két tervezetét a városnak Hargita Nándor, a Kő- és agyagipari szakiskola igazgatója, hiszen a gipszmalettek, amelyeket Keresztúrnak szánt, ott porosodtak a műhelyében. A mintákat meg is tekintette az udvarhelyi szoborbizottság, de hogy miként döntöttek, nem sikerült kiderítenem. Sajnos a gipszbe öntött minták idővel megsemmisültek. Nagyon kár értük. Pedig az *Udvarhelyi Híradó* azt is megírja, hogy a szobrász Orbán Baláznak egész öltözetét is beszerezte a szobor korhű mintázásához. Milyen jó lenne, ha valahonnan előkerülne a nagy székely ruházata, mert tudtommal kevés tárgyi hagyaték maradt tőle. Sok évtizedes hallgatás után 1969-ben Székelyudvarhely a negyedik temetés alkalmával kopjafás-féldomborműves síremléket állít Székelyföld nagy fiának Orbán Balázs bronz arcképével, melynek Orbán Áron székelyudvarhelyi szobrász a készítője. Az egész alakos szobor még mindig váratott magára. Több szobrásznak is álma volt emlékéit állítani Orbán Baláznak, végül Hunyadi László marosvásárhelyi szobrászművész öntötte formába egész alakos szobrát a főtéri református templom mellett, 1995-ben. A pályázat meghirdetője a helyi önkormányzat volt. A viasztechnikával készült öntési munkálatokat Antal Mihály szabadkai öntőmester végezte a Matricagyár öntődéjében. Ott áll a szép ember egyszerű attilában, daliás természetével, hajlott sasorrával, sűrű bajszos, és szakállas arcával, háttal a fenyőfáknak, ott a köztéren, hisz életét a köznek szentelte.

Jókai Mór díszpolgári oklevele

Jókai Mór díszpolgári oklevele hogy elékerült, Zepezaner Jenőnek, a városi múzeum volt igazgatójának köszönhető, aki a Petőfi Irodalmi Múzeum hatalmas raktárából kibányászta. Látva azt a csodálatos munkát, abban reménykedtem, hogy csak elékerül Kossuth apánké is, de a mai napig nem volt szerencsém rátalálni. Leveleimre ez idáig nemleges választ kaptam, de nem adom fel. Szerencsénkre részletesen le van írva a Sepsiszentgyörgyön megjelenő *Székely Nemzet* című napilap március 13-i számában, hogy miként nézett ki: — „Kossuth Lajos diplomája, Székely-Udvarhely városa a múlt évben egyhangúlag választotta meg díszpolgárává Kossuth Lajost és a díszpolgári diploma kiállításával Fankovich Gyula ottani főreáliskolai tanárt bízta meg, ki e téren már igen szép nevet vívott ki magának. Fankovich a diplomát a napokban fejezte be. A diploma kiállítása nemcsak a rajzoló kéz biztosságát, hanem a művész ízlését is elárulja. Az egész remekmű, úgy koncepcziójában, mint kivitelében, akár az egészet s annak öszhangzatos voltát, akár annak részleteit tekintve is. — A nagy ívnyi diplomát keretszerűen renaissance stílusú finom ékítmény veszi körül. — Baloldalt egy felhőkön emelkedő genius képviseli a várost, jobbában tartva a város

czimerét, baljában a hírnév és dicsőség koronáját. Alatta egy kis gyermek paizs alakú táblán 1848–1849. évszámokkal. Ezzel szemben van a szabadság symboluma: egy leláncolt magyar paraszt kezéről és lábáról a genius érintésére a bilincsek lehullanak. Középen alant Udvarhely városának miniatúr panorámája tűnik föl leheletszerű vonásokkal rajzolva, s mégis hű képet nyújtva a városnak. A diploma szövege szintén a legdíszesebb iniciálékkal ékeskedik.” Kérdő útját nem veszi, szokták mondani. Hát kérdezzünk minél többen, hátha valaki látta!

Jaklovszky doktor (1920–2003)

Ha élne, 2020-ban pontosan 100 éves lett volna dr. Jaklovszky Alfonz Mihály gyermekgyógyász, a városi kórház gyermekosztályának megalapítója, aki bizonyára maga köré gyűjtené a családját a virágos kert árnyékos részébe és ott folytatná a történetét, ahol abbahagyta 2003-ban. Magas, nagy darab ember volt, és végtelenül kedves. Egy alkalommal benn jártunk vele a városi kórházban és azt tapasztaltuk, hogy a volt kollégái rajongtak érte. Sosem felejttem el, amint a folyosón várakoztunk, egyszer azt mondja: azon a részen a falban egy szobor van befalazva, még a kedves nővérek idejéből. Zenglitzky Zolival elmosolyogtuk és néhány hétre rá valóban megnyitották a falat és ott volt a Mária szobor.

Jaklovszky doktor két lábon járó lexikon volt, nem volt olyan, amit ne tudott volna a város múltjáról, embereiről, mindennapjairól. Még UTV-s korunkban gyakran kerestük meg bejelentetlenül, hogy interjút készítsünk vele. Mindig készségesen állt a rendelkezésünkre. Könnyű dolgom volt, mert a doktor úr szeretett beszélni. Jó kedélyű volt mindig, emlékszem, egyik beszélgetésünket tavasszal a tulipános kertjében forgattuk, amikor virágzott a több száz tulipán. Olyan volt a hely, mint a mesében, benne egy kedves öregúrral, akiből ömlött a tudomány és az emlékezés. Órákig hallgattam volna. Még a forgatás előtt megjelent az ajtóban Margit néni — akit sajnós, sohasem kérdeztünk, csak Fonzi bácsit —, majd bevonult a lakásba. A doktor urat elkísértük Szegedre is, az egyetemi találkozóra, a kilencvenes évek elején, mert oda költözött a Kolozsváron bezűntetett Ferenc József Tudományegyetem. Fő szervezője volt a nővérképző iskolának, egy ideig igazgatója és éveken keresztül a tanára. Udvarhelyi emlékeit az *Udvarhelyi Híradó* napilapban írta meg, amit később — a család jóvoltából — könyvben is elolvashattuk *Nagyapák könyve* címen. Ebben az apa Jaklovszky Dénes, a katolikus főgimnázium tanára és fia, dr. Jaklovszky Alfonz

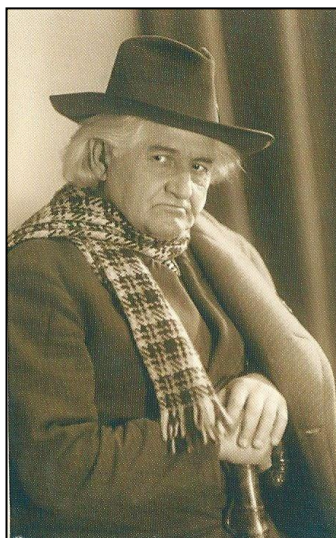
Mihály visszaemlékezéseit olvashatjuk egy csokorba kötve. Természetesen nem hagytam ki, ajánlom mindenkinek, aki szereti Udvarhelyt. Nagyszerű olvasmány. Köszönöm a sorsnak, hogy ismerhettem ezt a nagyszerű embert.

u. i: A cikk megírásának délelőttjén a nyugdíjas klubnál Bitai Magdolna elnök-asszonnyal éppen Jaklovszky doktort emlegettük, amikor belépett az egyik leánya egy tasak tulipánhagymával, amit a család részéről hozott ajándékba a NYÖP-nek. Nagyon köszönjük! Régóta mondom: nincsenek véletlenek!

A világhírű cimbalomművész hazajött meghalni

Balutz Bálint emlékére (1874–1937)

Lehet, találkoztak már valahol a fényképével, de az egykor világhírű udvarhelyi cimbalomművész emlékét ma sehol sem őrzik, de nem is említik. Liszt Ferencként emlegették, mert jellegzetesen olyan arca volt, mint a híres zeneszerzőé, hajlott sas orr, fehér haj, így látható a Kováts István fényképész által megörökített képen is. Sokáig itthon volt gyakori ünnepelt vendége a polgári esteknek. Egyszer csak eltűnt. Átmuzsikálta fél Európát, volt az orosz cár udvarában, akkor, amikor a zeneestély meghívott előkelőségei közt a közönségben ott ült a cár mellett jobbról Nikolajevics nagyherceg, balról a szakállas, csuhás, titokzatos Rasputin. Két évet élt a cár udvarában. Cimbalmozott a neubabelbergi stúdiókban. Szerepelt a nagy sikerű *Vasárnap délután* című filmben. Zenekarával járt Budapesten, Kölnben, Düsseldorfban, majd tovább vándorolt Hollandiába, Svájcba, majd újra Hollandiába, Hamburgba, Berlinbe. Mindenütt szívesen fogadták, szerették, könnyekig lelkesedtek a magyar, székely nóták iránt. Sok pénzt keresett, az európai világvárosok neveivel csak úgy dobálózott. Egyszer csak vonatra ült és hazáig meg sem állt. A haza neki Székelyudvarhelyt jelentette, ahonnan egykor elindult. Azt mondta, hiányzott a magyar szó, a hegyek és nem bírta tovább, haza kellett jönni. Közben volt két nagy műtétje is, a sok pénz

is odalett, az asszonyát is elveszítette. A rég elveszetteknek hitt híres muzsikus egyszer csak feltűnt Székelyudvarhely utcáin. Volt egy búcsúhangversenye is, amelyre meghívta Udvarhely valamennyi valamirevaló muzsikusát. Azt mondják, hangversenyét tudatosan hattyúdálnak szánta, ahol még egyszer, utoljára kiömlött a lelkéből a magyar nóta úgy, mint talán soha. Meghalt „Liszt Ferenc”... írták az újságok, a híres cimbalomművész, aki diadalmasan járta be Európát, akit uralkodók tüntettek ki és szülővárosában halt meg 64 éves korában.

Zoltán bácsi, az úriember

Ilyen ember ma aligha létezik, amikor végigsétált az Kossuth Lajos utcán majdnem minden felnőtt köszönt, kalapot emelt vagy biccentett neki. Hetvenes évek vége, más világ volt, még mindenki ismert mindenkit a mi kis városunkban. Zoli bácsi ott lakott családjával a Malom utca elején Eszter nénémék tószomszédságában. Magas, nagy darab ember volt, az emberek kivételesen tisztelték. Azt mondták róla, hogy talpig úri ember. Én csak látásból ismertem. Azon

az udvaron lakott még Tóth bácsi, a szabó, és mellettük egy cigány család, akiket mi ördögéknak kereszteltünk el. A népes és zajos família hozta is a formáját. Csak később tudtam meg, hogy a köztisztületnek örvendő Zoli bácsi a magyar parlament felsőházi tagja volt és itt van a kényszerlakhelye, ahogy akkor mondták, déós (domniciliu obligatorie). Az sem volt titok, hogy ördögék azért kaptak erre az udvarra lakáskiutalást a pártbizottságtól, hogy bosszantsák viselkedésükkel az öregurat. Szentersébeti Szakáts Zoltánnak Bikafalván, mindjárt az országút mellett a kanyarban tágas, szép kúrája volt, de 1945 után a román állam mindenét elkobozta és kényszerlakhelyet jelölt ki Székelyudvarhelyen családjának. Nyolc évig raboskodott börtönben és a Duna-csatornánál.

Előbb ismerjük meg Zoli bácsi édesapját, aki a Szakáts—Ugron család sarja. Szakáts Péter a marosvásárhelyi Református Főgimnáziumban érettségizett, majd Budapesten jogot hallgatott és állatorvosi oklevelet, a kolozsmonostori főiskolán pedig közgazdász oklevelet szerzett. 1895–1918 között ő volt a marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamara főtitkára, emellett az Erdélyi Gazda főszerkesztőjeként is működött. 1918-ban nyugalomba vonult és a bikafalvi családi birtokon kezdett gazdálkodni. Az Országos Magyar Párt Udvarhely megyei szervezete és az Udvarhely megyei EMGE is elnökévé választotta. 1926-ban szenátorként képviselte a magyar érdekeket Bukarestben. 1879-től a philadelphiai Kereskedelmi Múzeum kultánácsosa, 1906-tól pedig a Román Csillagrend lovagja volt. Fia, Szakáts Zoltán okleveles közgazdász, 1892-ben született. 1940–1944 között az Erdélyi Párt Udvarhely vármegyei elnökeként, az EMGE megyei vezetőjeként és a magyar Országgyűlés felsőházának tagjaként tevékenykedett. 1944 szeptemberében, a kiűritési rendelet értelmében, elhagyta Észak-Erdélyt, emiatt összes ingatlan vagyonát (mintegy 100 holdnyi földterületet) a CASBI lefoglalta, így arra kényszerült, hogy saját lakóházát vegye bérbe. Két éven keresztül harcolt — eredménytelenül — a helyi és járási hatalmasságokkal tulajdona visszaszerzéséért. Élete mindvégig hősi sors volt, hiszen elvesztette huszonhárom éves Zoltán nevű fiát (1943-ban), aki repülőhalált halt. Hiába alázták meg a kommunisták, ő mindig felemelt fejjel tudott járni embertársai között. Igazi gazdaképviselő volt, mintagazdaságot vezetett, akit tisztelték a gazdák és ha felszólalt, az mindig róluk szólt. 1984-ben halt meg, a temetése is külön történet, az akkori bikafalvi papnak, Péter Endrének volt bátorsága a halottat a helyi templomban felravatalozni és búcsúztatni.

Dr. Szöllősi Ödön emlékezete

Ahogy átlépünk a Nagy-Küküllő hídján, mindjárt szemünk elé kerül egy V alakú nagy épület, mely valósággal uralja a teret. Egykor itt volt az irodai bejárat, de azóta már lebontották. A régi falfestékek alól italfeliratok kandikálnak ki. A Szöllőssi-féle ház vagy Matt, ahogy még ma is sokan ismerik, valamikor a város egyik jelentős itallerakatának adott helyet. Aki nem tudott mértékkel fogyasztani, annak bizony behomályosodott a szeme világa, mattos lett a látása. Nem csoda, hiszen nagy volt a csábítás az itallerakatban. Azt mesélik, a pincében óriási hordókból folyt a bor, nagy volt a választék mindenből. Ma lehangoló látványt nyújt, de megvan a remény, hogy újra visszakapja régi patináját az utca egyik egykor híres háza. Sokan fordultak meg akkoriban e fontos épületben és főleg a férfiak körében volt nagyon népszerű, hadd ne mondjam, az asszonyok nagy bánatára. Tulajdonosa a köztiszteletnek örvendő Dr. Szöllősi Ödön volt, aki Szécskeresztúron (Zemplén megye) született 1878. dec. 14-én. Középiskoláit a balázsfalvi görögkatolikus főgimnáziumban és a székelyudvarhelyi ref. kollégiumban végezte, itt is érettségizett, jogot a budapesti egyetemen tanult, ahol a jog és államtudomány doktora címet szerzett. 1904-ben Marosvásárhelyen tett ügyvédi vizsgát. 1904 és 1914 között Székelyudvarhelyen gyakorló ügyvéd, majd bevonult a világháborúba és mint tartalékos százados 1918-ban szerelt le. Az orosz és szerb fronton tanúsított vitézségéért több kitüntetést is kapott. A hábo-

rú után átvette édesapja vállalatát, a székelyudvarhelyi szeszgyárat, amelyet 45-ig vezetett, és egyben ügyvédi gyakorlatát is végezte. A Kereskedők Társulatának alelnöke, a Kereskedelmi és Iparkamara igazgatótanácsának tagja, a Szesz Szindikátus rt. igazgatósági tagja, az Udvarhelymegyei Takarékpénztár ig. tagja, s több ipari és kereskedelmi intézmény igazgatóságában foglalt helyet. Jogi irodalmi munkát folytatott, az osztrák polgári törvénykönyvhöz kommentárt írt és jogi szaklapokban jelentek meg értekezései. Az ipar és kereskedelem terén kifejtett érdemeiért a román államtól Meritul Comercial și Industrial kitüntetést kapott. A Székelyudvarhelyi Református Kollégium 1918–1919-es évi értesítője

szerint Dr. Szöllösi Ödön székelyudvarhelyi ügyvéd és nagybirtokos korán elhalt feleségének, született Bartha Ilus emlékének megörökítése céljából a kollégiumnál alapítványt létesített. Igazi lokálpatrióta volt, aki a szombatfalvi Népház javára is szép összeget adományozott, de az Orbán Balázs sír rendbetételekor is zsebébe nyúlt. A *Székely Közélet* szerint 1929. augusztus 18-án házasságot köt özv. Sebesi Miklósné Szabady Márhával. Nagy támogatója volt a Székely Dal-egyletnek, nem csoda, hogy amikor hazaérkeztek egy-egy sikeres körútról, szerenádokat adtak a gazdának, aki természetesen vendégül látta a nem kizsármú énekkart. A háború után államosították vagyonát. 1954-ben halt meg, ott nyugszik a református temetőben.

Orbán József, a királyi szobrász

A királyi udvar szobrásza volt, de otthagyta keze nyomát sok romániai középületen is. Többek között a székelyudvarhelyi művelődési ház is őrzi tulipános díszítő munkáit, amely nagyban meghatározza az épület szépségét és hangulatát.

Orbán József 1895-en született Bágyban, majd édesanyjával Jászfalvára ment, ahol nevelőapja György Lőrinc lett, aki tisztességesen viselte gondját. Már kisgyerek korában nagyon szeretett agyagból különböző figurákat formálni. A szomszéd Jakab Albert ezt meglátta és rögtön Hargita Nándor, a Kő- és agyag-

ipari iskola igazgatója figyelmébe ajánlotta, aki azonnal felvette az iskolába. Mindvégig ösztöndíjas tanuló volt. A Kő- és Agyagipari Szakiskola elvégzése után (1912) minden vágya az volt, hogy szobrász legyen belőle, és Budapesten folytassa tanulmányait. Magyar útlevéllel a zsebén először Brailára megy, de nemsokára Bukarestben köt ki, mivel meghallotta, hogy a román királyi udvarban mintázó szobrászokat keresnek. Itt Wilhelm Dietz keze alatt dolgozott több külföldi szobrással együtt.

Az első világháború őt is hazasodorta, előbb Budapesten próbált szerencsét, nem sok sikerrel, később a MÁV-nál lett alkalmazott. Besorozzák katonának 1915 nyarán, de hamarosan fogságba esik Doberdónál és Olaszországban folytathatja a kőfaragást, mint hadifogoly. Öt év után tér haza, de már nem érvényes a magyar útlevél, itthon román világ lett. 1921-ben újra Bukarestben köt ki, ahol örömmel alkalmazzák mintázónak a székely fiút. 1928 nyarán újból hazatér szülőföldjére, ahol saját kontójára Kányádban iskolát, Székelyszentlászlón iskolát épít. Kénytelen visszamenni újra Bukarestbe, hogy banki kölcsönét törleszteni tudja.

A bécsi döntést követően hazajön, birtokot vásárol, házat épít, és gazdálkodni kezd. Hívják Budapestre, Berlinbe, de ő marad Kányádban. Belép a kommunista pártba, ennek ellenére felkerül a kulákklistára és kiveszi részét a meghurcoltatásokból. Maradhatna bármelyik nagyvárosban, de inkább vállalja az ingázást. Ott van a bukaresti Román Opera épületének díszítésénél is (1952), ahol harminc ember dolgozik a keze alatt, kitüntetést nem kaphat, mert szerepelt a kulákklistán. 1957-ben a székelyudvarhelyi Művelődési Ház díszítésével bízzák meg, hatvankét évesen nagyszerűen oldja meg a nagyteremben a színpad fölött a székely fonó megmintázását, ahol Haáz F. Rezső rajztanár volt segítségére. 1958–59-ben a Brassói Athene színházat dekorálja, közben befejezi a viktóriavárosi és a dicsőszentmártoni étkezdék díszítését. Majd jött a nagydisznódi szín-

ház és a csíkszeredai Művelődési Ház szépítése. Feleségével hatvannégy évet élt boldog házasságban. Sokfelé csábították, de a szülőföld mindig hazahívta, nem tudott elszakadni tőle. Olyan gazdag kincset hagyott ránk, hogy több tiszteletet és megbecsülést érdemelne.

A falu, Kányád, hamar megfeledkezett róla, nevét ritkán emlegetik. A falu honlapján is hiába keresem nevét, nem találom. Amikor a Bukaresti Diadalív (Arcul de Triumf) alatt masíroznak a katonák, nem árt tudni, attól is olyan szép, hogy a székely Orbán Jóska is ott hagyta annak idején a keze nyomát. Korának ünnepe, megbecsült szobrása egész életében azért dolgozott, hogy szebb legyen a környezet, amelyben élünk. Sokat dolgozott a Regátban, de kérését mindig hazahozta és megmaradt székelynek.

A Szejke-fürdői Anna-bál

Emlékszik még a kedves olvasó Faragó Annára, arra a kedves leányra, akit Orbán Balázs Kolozsvárról hozott Szejkefürdőre, előbb az édesanyja társalkodónője volt, majd rábízta a fürdő gondnoki teendőit. Csúfos vége lett a történetnek, mert a hölgy állítólag megmérgezte, előtte viszont meglépett az Orbán család ékszereivel. Balázs urunk ekkor ötvenéves volt, míg az Annácska csak huszonvalahány. Ennek ellenére ez utóbbi szerette volna, ha az öregúr megkéri a kezét és használhatja a bárói címet. Orbán Balázsnak esze ágában se volt ilyent cselekedni. Balázsunk néhanapján kacsingathatott a leányzó felé, lehetett a viszony közelebbi is, mert igencsak a kedvében járt. Mivel férfiből volt ő is, hajtotta a vére, Anna-bált rendezett a Szejkén, ahol a leányzó jócskán kiszerepelhette magát. Annácska jól érezte magát a díszes társaságban, szerette járni a csúrdöngölőket meg a kállai kettőst. Nem kis ismeretségre is szert tett a vendégek körében. A táncvigalom díszes hölgykoszorúja leginkább a fürdő vendégeinek élő virágaiból került ki. Hogy valami volt Faragó Anna és közte, kiderül a következő visszaemlékezésből. Daniel Gábor udvarhelyszéki főkirálybíró írja: Gyanú volt gazdasszonyára, hogy az valami lassú hatású mérget adott volna be, mi gyomor bajának oka lett volna. Ezen gazdasszony csinos nő volt, Balázst csalta, nevében nagy számlákat csinált a kereskedelemben, mit Balázs bár kedvetlenül, de kifizetett. Nagy ára lett a túlzott bizalomnak. Orbán Balázs szégyellte a történetet, azért hallgatott róla. Anna leszerepelt, és azóta nincs több Anna-bál a Szejkén.

Dr. Ráczkövy Sámuel, a szegények orvosa

Ha csak annyit tudunk róla, hogy a Sétatér megálmodója, már az is elég, de ennél több volt. Harmincnégy évig szolgált Udvarhelyvármegyét, 1880-tól egészen 1915-ig, nyugdíjazásáig. 1853-ban született Brassóban, az orvosi egyetemet Kolozsváron végezte, már itt hírnevet szerzett magának, mint mütönövendék és egyetemi segédtanár. A kincses városból érkezik Székelyudvarhelyre, ahol 1881-ben a vármegyei közgyűlés egyhangúlag megválasztja megyei orvosnak. A református egyházmegye algondnoka. Tagja a Székely Dalegyletnek, alelnöke, az önkéntes tűzoltó egylet orvosa, a székelyudvarhelyi „iparos önképző és betegsegélyező-egylet” orvosa — a Homoródfürdőn a gyógyulni vágyó betegek kezelője.

Tőle tudjuk, hogy az alig 8 fokos hideg Szejke-víz gazdag kénes vegytartalma hathatós gyógyhatású „az idült csúzos bajokban szenvedőknek”. Szoros barátságot ápolt dr. Vajda Emil tanárral, akivel meglátogatják Kossuth Lajost Turinban, tagja annak az indítványozó csoportnak, akik 1895-ben Királyfürdőn egy sziklát Kossuth Lajos szirtnek neveztek el. Tagja volt annak a küldöttségnek, akik Székelyudvarhelyt képviselték Kossuth Lajos temetésén. Hűséggel szolgált városát, lakása a Kossuth utcában volt, a mai képtár épülete. Hogy milyen ember volt, mindjárt kiderül egy levélből, mely az *Ellenzék* című lapban jelent meg 1886-ban: „Szívem sugalatait követve, nyilvánosságra kell hoznom, sz. udvarhelyt lakó dr. Ráczkövi Samu orvos úrnak azon gondviselészerű emberbaráti tényét, melyet velem 81 éves agg, szegény ev. ref. pappal elkövetett

akkor, midőn bokában eltört lábam levágta, s gondos egész az önfeláldozásig menő készséggel teljesített kezelésével meggyógyította; s míg így egyfelől az életnek visszaadott, másfelől hátralevő agg napjaimban nagy kintól mentett meg. Dr. Ráczkövi Samu urat Udvarhely-megyében, mint kitűnő orvost minden ember ismeri, önzetlen jó szívéért pedig áldja a szegény nép. Miután én is a szegény néphez tartozom, s miután velem dr. Ráczkövi Samu orvos úr annyi jót tett, mennyit ember még soha nem tett s más nem is tehetett volna: fogadja tőlem különben is megfizethetetlen fáradságáért s kitűnő nemes önzetlen jóságáért, azon tiszta szívből jövő kívánságom: hogy az isten dr. Ráczkövy Samu orvos urat sokáig éltesse a szegény szenvedő emberiség javára, s tartsa meg önzetlen nemes jó szívét. Patakfalván, 1886. július 13. Makai Áron ev. ref. pap.”

Ilyen ember volt Ráczkövy doktor. Nem tudni, hogy hol pihennek porai, ennyi maradt ránk: Dr. Ráczkövy Sámuel, Udvarhelyvármegye hírneves járási orvosi és a kollégium elöljáróságának 1908–1915-ig tagja, akit az oláh betörés alkalmával egy katonai kórház szállítmányával betegen Kolozsvár felé szállítottak s egy évnél hosszabb idő után hivatalosan holtta nyilvánítottak, mint a székelyudvarhelyi állami főreáliskolának — melynek működése az oláh betörés következtében tanügyünknek nagy veszteségére megszűnt — orvosa, 1901. jún. 17-én a székelyudvarhelyi áll. főreáliskola igazgatóságánál 2000 Koronás alapszabályt tett le szegény tanulók gyógytári kiadásainak fedezésére felekezetre és nemzetiségre való tekintet nélkül a feltétellel, hogy ha az állami főreáliskola a helyszínén megszűnnék, arra az esetre az alapítvány hasonló célra felelésben a ref. főgimnázium és felerészből a róm. kath. főgimnáziumra száll át.

Az alapítvány fele részének átadása iránt a vallás- és közoktatási miniszter Urnál a szükséges intézkedést megtettük, olvasható a református kollégium 1917-es értesítőjében. A Kossuth Lajos utcai házában ma a városi képtár működik. Egyetlen fényképe, ami ránk maradt, a székelyudvarhelyi önkéntes tűzoltók tablóján található és 1885-ben készült.

Kassay F. Ignác polgármester

Nevét nem gyakran emlegetik, pedig illene, mint negyvennyolcas honvéd főhadnagyot, aki a városért is sokat tett az ő korában. Felsorolni is nehéz a titulusait. Ott nyugszik a református temető kertben, közel a ravatalozóházhoz, egy fekete márványoszlop őrzi emlékét. Tizennyolc évig (1880–1898) volt a város polgármestere, negyvennyolcas főhadnagy, 1865–68-ig és 1872–78-ig országgyűlési képviselő, az országos honvédegyesület dísztagja, az önkéntes tűzoltó egyesület tiszteletbeli főparancsnoka, 1866-tól örökös főgondnok az ev. ref. egyháznak, ügyvéd, Udvarhelyvármegye helyettes főügyésze. Ősei Kassa vidékéről származnak, az 1600-as években kerültek Hunyad megyébe, majd onnan Székelyföldre. Kassay Farkas Ignác Székelyudvarhelyen született 1827 novemberében, édesapja Kassay F. János és édesanyja Karátsoni Borbála. Ügyvédnek tanult, irodája a Nagy piac téren a saját házában volt. Honvédként szolgálja a hazát a 14/2. határőrezredben, ill. a 77. honvédszászlóaljnál az Erdély-bánsági hadosztályban, a délvidéki hadszíntéren. Megnősül, feleségül veszi mohai Somogyi Karolinát. Házasságukból két fiúgyermek születik, Ákos és Dezső. Ez

utóbbi a városi rendőrség alkapitánya volt. Kilenc évig országgyűlési képviselő, ahol kisebb nézeteltérésbe kerül földijével, Ugron Gáborral, akivel pereskednek is.

Kolozsvárott, 1877-ben Kassay Ignác képviselőt, akit Ugron Gábor becsület-sértéssel vádolt, az esküdtszék vétkesnek találta s a bíróság hatheti fogságra vagy kétszáz forint pénzbírságra ítélte; az elítélt a bírságot kifizette. A *Borsszem Jankó* élclap is rendesen megcsipkedte 1872-ben:

*A székelyudvarhelyi képviselő
vagy a fából készült vaskarika.
(Ékes székely rigmusokba szedve.)*

Szárazságban nő a gomba.
Makkal él az öreg róka.
Fából készült: vas reszelő,
Kassay is képviselő.
Szalmaszárból sodrott: sámfa.
Tollúból épített bástya.
Jégből kovácsolt: hergelő;
Kassay is képviselő.
Pipafüstből lett: fülemüle,
Mégkövült a kofák nyelve. —
A föld; — fa nélkül is erdő;
Kassay is képviselő.
Megabroncsozott nagy harang.

Áltus vékony, szép bivaly hang.
Óriás fa egy kis vessző;
Kassay is képviselő.
Egy száz esztendő vén számár
Kanáli lett; és most madár. —
Méreggel kent s édes vessző,
Kassay is képviselő.
Hegyes vasszeggel vert dívány:
Jégcsapból: jó égő dohány.
Gumiból tömjén füstölő
Kassay is képviselő.
Most a tökből lett már citrom.
Kigyófogból, épült klastrom.
Lócsibéből, cserépfedő,
Kassay is képviselő.

Sokat köszönhet neki a város, élete, munkássága még feldolgozásra vár. Polgármestersége idején 1893-ban választják Jókai Mórt városunk díszpolgárává 50 éves írói jubileuma alkalmából. 1896-ban az ország ezeréves fennállásának emlékére a Felső piac befásítását rendelte el, illetve az újonnan építendő városháza előtti téren hét díszfa ültetését, melyeket a hét magyar vezérről neveznek majd el. A korabeli sajtó szerint, 1889-ben Kassay Ákos, Kassay Ignác polgármester és volt képviselő fia feleségül vette Boross Erzsébet kisasszonyt. Egy anekdota is őrzi emlékét: Aki még a polgármestertől sem félt.

A kőírottak, a szív igaz és mély fájdalomával tudatják, hogy a szerető hű férj; gondos édes apa és nagy apa: jó testvér, rokon és nemes barát.

KASSAY F. IGNÁCZ

országos ügyvéd, 48-as honvéd főhadnagy, törvénybíró, volt országgyűlési képviselő, Székelyudvarhely város ny. polgármestere, az ev. ref. egyházközség főgondnoka, az országos honvéd-egylet dísztagja, törvényhatósági bizottsági-, városi képviselőtestületi- és ev. ref. iskolaszéki tag, a Mária Valéria gyermek-keret és a vált felőléányiskola gondnokágának volt elnöke.

70 éves korában, rövid szenvedés után 1. övi június hó 12-én reggel 7 órakor meghalt.

A múlt 14-öt évig nagy embere s vele együtt egy változatos és eredményekben gazdag élet szellett sorsába. Már, mint ifjú, kecsében kardból, az igaz hűzél bátorságával vett részt a magyar nemzet szabadság harczában. Mikor a csorák zaja csendült, mint meg lett férfi, életbontó fényével, alkatának erejével szolgálta hazáját, szülővárosát és anyakezvezetést. Ebben a nemes és felszaxador megvalósuló munkában töltötte meg nevét és emlékeztet, nehecsák szereteti családjá körében, hanem a közelet terén is. Mint egy hű harczos, a jó elvégzett munka öntudatával tért pihenőre.

Halt tenem f. hó 14-én d. u. 4 órakor, az ev. ref. templomban tartandó szertartás után fog a ref. temetőkerben örök nyugalomra helyeztetni.

Nyugalma legyen csendes, emléke áldott!

Székelyudvarhely, 1900. június 12.

<p>Kassay F. Ignáczné sz. Somogyi Karolina, mint özvegye</p>	<p>Kassay F. Ákos és neje Boros Erzsé és gyermekeik: Aranka, Pál, János, Jolán, Elizka, Kassay F. Dezső, mint gyermekek és nevelők.</p>	<p>Özv. Csépp Istvánné szül. Kassay Anna és gyermekei, mint testvére és szülői testvéreinek gyermekei</p> <p>Özv. Boros Károlyné. Özv. Fogarassy Albertné és gyermekei.</p>
--	---	---

Porsida János Eszéi Temetőintézet

Kassay F. Ignác székelyudvarhelyi polgármester roppant nagyúr volt annak idején a városkájában, de még nálánál is nagyobb úr volt Varga János rendőr-őrmester, akit „süket policáj”-nak nevezett az egész város. Tagbaszakadt ember, valóságos bikanyakkal, düledt szemekkel ... rengett a föld a talpa alatt. Kocs-

mázó duhajok, verekedő cigányok réme: egyszóval, ő képviselte a földi hatalmat és a tekintélyt a székely anyavárosban. Senkitől sem félt, még a polgármestertől sem. Pedig attól mindenki félt, és nem ok nélkül. Mert olyan dugóhúzó bajusszal nem dicsekedhetett egyetlen város polgármestere sem, mint ez a sápadt arcú, törékeny ember.

Egyszer egy merész polgár följelentette az őrmestert valami túlkapásért. A polgármester maga elé idézte az őrmestert és rákiáltott:

— Elcsapom, vén gazember!

— Hogy mondá, instálom? — kérdezte gúnyosan az őrmester, s kezével tölcseért csinált a süket füléhez.

— El-csa-po-om! — kiáltott rá másodszor is a polgármester, reszketve a düh-től.

— Hát, hiszen beszélni lehet — válaszolt rendületlenül az őrmester. — De ha megyünk, mind megyünk, instálom.

A Kassay kúria, ha minden igaz, Székelybethlenfalván volt. Ma az Euro-Trading cég székhelye, azelőtt a termelőszövetkezet használta. Évek óta keresem róla a fényképet, de csak most sikerült egyet találnom, a tiszteletbeli tűzoltóparancsnokit. Alacsony ember volt, de nagy tekintéllyel bírt városvezetőként. A nagy idők tanúja 1906. június 12-én hetvenkilenc éves korában halt meg Székelyudvarhelyen.

Kiadványaink

2019-ben megjelent

